

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ОСОБИ ПОТЕНЦІЙНОГО ЗЛОЧИНЦЯ

ДЛЯ СУЧАСНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ

Дятленко В.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Для сьогоденної ситуації у світі дуже важливим є вивчення злочинця не як абстрактного явища, а як конкретної особи з набором якостей і особливостей. Ця тема є актуальною, бо криміногенна ситуація у деяких містах неймовірно виросла і замість того щоб акцентувати свою увагу на покараннях, можна б було попередити злочини просто завчасно знаючи хто може бути потенційним злочинцем. Своєчасне і успішне попередження злочинів можливо лише тоді, коли вся увага сконцентрована на особі злочинця, оскільки саме особа є носієм причин їх здійснення. Питанням визначення поняття «особистість злочинця» приділяли увагу як вчені радянських часів, так і деякі сучасні дослідники, зокрема: В.О. Бачинін, І.І. Карпець, О.О. Герцензон, Б.С. Волков, О.І. Алексєєв, І.М. Даньшин, Є. Бафія, Н.М. Кропачев, О.І. Долгова, Н. А. Беляєв, И. В. Волгарєва, Н. М. Кропачєва. В. В. Орєхова, Іванов Ю.Ф, Джужа О.М та інші. Пояснити поведінку злочинця, розкрити причини, які привели його на лаву підсудного, знайти ефективні шляхи і засоби попередження злочину можна лише при глибокому вивченні того, що характеризує злочинця як особистість. Ось чому проблема особистості злочинця становить важливу частину предмета кримінології.

Ще відомий криміналіст Чезаре Ломброзо намагався ввести нову галузь знань - кримінальну антропологію, що вивчала би особистість злочинця, її

якості, умови при яких ця людина пішла на злочин. На сьогоднішній день, особу злочинця характеризують як сукупність біологічних, моральних, соціально рольових, психологічних, соціально значущих ознак та властивостей певних, дефектів соціалізації, умов існування, що призвели до вчинення особою злочинного діяння. Дуже багато відмінностей є у визначенні поняття особистості злочинця. Так, одні вчені застосовують понятійний апарат кримінального права, називаючи особистість злочинця «суб'єктом злочину», інші вживають термін «злочинна особистість», що необов'язково повинна підпадати під кримінологічне визначення і по всім ознакам може бути потенційним злочинцем ще до вчинення діяння; треті дослідники застосовують описовий метод, розкриваючи досліджуване поняття шляхом переліку тих суттєвих ознак, що притаманні «особистості злочинця як сукупність соціально значущих властивостей, які в поєднанні із зовнішніми умовами (ситуацією) впливають на злочинну поведінку.[1,216]

Стосовно особи злочинця суспільна небезпека виступає як соціальна властивість особи, що виражається у реальності загрози охоронювальним кримінальним законом соціальним цінностям і як процес реалізації цієї властивості у злочинній діяльності. Особа злочинця-це сукупність різних ознак та у кожному конкретному випадку різні ознаки є важливими (посада, вік, соціальне становище). Наприклад, посада для корупційних злочинів, погане соціальне становище для здійснення крадіжки, судимість для можливого рецидиву тощо. Визначення суб'єкту злочину у Кримінальному кодексі ставить особу злочинця (суб'єкта злочину) у певні часові рамки, але іноді навіть після відбуття покарання людина усе одно не пристосована, тому ризик вчинення злочину повторно великий. Можливе прогнозування потенційних злочинців дає великий поштовх для розробки нових методів вивчення особи злочинця не тільки кримінологією, а й іншими науками: психологія, психіатрія, виправно-трудова психологія, судова статистика тощо. Кримінологічна характеристика такої особи теж нерозривно пов'язана зі злочином, який вона скоїла. Та кримінологів більше цікавить генеза особи злочинця, тобто процес її становлення та розвитку, що розкриває детермінанти її формування. Такий інтерес зникає, коли ця особа перестає бути антисоціально орієнтованою. Антисуспільні властивості, що характеризують особу злочинця, існують до злочину й зумовлюють його скоєння, проте визнання конкретної особи злочинцем можливе лише після тау зв'язку з вчиненням нею злочину. Отже, початковий момент появи "особи злочинця" збігається з фактом вчинення злочину.[2,65]. Але можливо потрібно вивчати особу злочинця і за межами факту вчинення злочину коли людина підпадає під ознаки потенційного злочинця, що залежать від багатьох факторів і типологій. Особа злочинця є різновидом особистості взагалі. Особистість - соціальна характеристика людини, яка свідчить про наявність свідомості, мови, здатності до діяльності. Людина не народжується особистістю, але стає такою у результаті спілкування, тому поза суспільством формування особи неможливо. Людина не народжується злочинцем, але стає ним у результаті несприятливого морального формування його особистості.[3,36]

У юридичній літературі існує багато типів та класифікацій злочинців. Такі типи залежать від того вивчаємо ми злочинців на загальному рівні, можливо по окремих групах чи на індивідуальному рівні. Але для попередження злочину важливі саме умови, що характеризують особу.

По-перше, це формування особи за раннього віку. Це освіта, заняття у вільний час, поведінка, взаємовідносини у родині. Для успішного попередження на цьому етапі важлива робота психологів та педагогів у школах, робота соціальних служб з неповними сім'ями (40 % неповнолітніх злочинців вийшли з неповних сімей, до 5 % взагалі не мають батьків). [4,288] Можливо залучення неповнолітніх до заняття спортом, суспільною діяльністю тощо. Протиправна поведінка неповнолітніх часто характеризується неповнотою усвідомлення скованих суспільно небезпечних дій, їх мотивів і цілей, тому важливим є виховна робота педагогів по роз'ясненню і вихованню.

Наступне на що треба звернути увагу це ознаки соціального статусу: соціальне становище, рід занять, житлові умови, матеріальне положення, належність до груп асоціальної або анти-суспільної спрямованості. Звичайно не усі хто не має належних матеріальних статків може вчинити злочин, але контроль за криміногенними районами правоохоронними органами потрібен. Також можливими є економічні заходи, наприклад, оздоровлення економіки країни загалом, економічний захист найменш забезпечених верств населення шляхом уведення науково обґрунтованого рівня прожиткового мінімуму, пільги і допомога конкретним особам, які перебувають у критичній ситуації.

Також важливим є демографічні ознаки, такі як стать і вік. Наприклад, жіноча злочинність є виразнішою у сфері побуту, де жінок здебільшого штовхають до злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських відносин. [7,189]

І звичайно особливої уваги потребують індивіди, що хворіють на різні психічні хвороби, люди, що хворіють на алкоголізм і наркоманію тощо.

Отже, особа злочинця тісно пов'язана з різними факторами, а попередження злочинів можливе тільки якщо буде акцентуватися увага на цих факторах. Потрібно звернути увагу на те, що злочин не є винною жертви, а є причиною одного з вищеперерахованих факторів, ознак і умов у особі злочинця. Якщо ці фактори пом'якшити чи зовсім прибрати та вести належний контроль, то суспільство зможе почувати себе більш захищеним, зросте довіра до правоохоронних органів. Але для цього треба ввести ряд заходів.

У нас існує багато спеціалізованих органів для попередження злочинності, але майже усі вони направлені на покарання, а робота на заохочення, переконання і перевиховання ведеться рідко. Вирішальна роль у поступовому зменшенні соціальних суперечностей в усіх сферах соціального життя належить розумній господарсько-організаційній та культурно-виховній діяльності державних органів, підприємств, установ, фірм, громадських організацій. Профілактичний потенціал цієї діяльності полягає в тому, що вона протидіє негативним явищам і процесам, які спричиняють відтворення або збільшення рівня злочинів, стимулює законослухняну поведінку людини. [3,93] У сучасному законодавстві існує поняття суб'єкт злочину про який ми уже

говорили, але немає поняття потенційний злочинець, що міг би характеризуватися стійкою антисоціальною направленістю, дефектами соціалізації тощо. Такі особи могли би підпадати під перевиховання, роботу з спеціалістами, матеріальній підтримці держави.

Також важливою та необхідними можуть бути психологічні тести, що будуть направлені на визначенні стану особи, її направленостей і оцінок навколишньої дійсності, особливо це необхідно для неповнолітніх індивідів.

Також важливим є робота з роз'ясненням закону для громадян, щоб потенційний правопорушник міг знати, що покарання є невідворотним.[5,194]

Але найважливішим є комплексне вивчення особи злочинця для подальшого попередження негативних дій у суспільстві.

За допомогою статистичного аналізу злочинності можна створити узагальнений кримінологічний портрет сучасних злочинців. Сучасний злочинець - це молода людина з низьким рівнем освіти та соціального статусу, зазвичай, неодружена або розлучена, що не займається суспільне корисною діяльністю, переважно, вчиняє злочин у складі групи.[2,114]

Отже, введення поняття злочинна особистість або потенційний злочинець дасть новий поштовх для дослідження особи злочинця різними науками, бо це є важливим для попередження злочинів. Важливим є не тільки дослідження особи після зробленого діяння, але і до нього, якщо є усі ознаки анти-суспільної направленості особи. Повинна проводитися не тільки загальна, але й індивідуальна робота з особою з найменшого віку. Звичайно, особистість повинна розуміти усю невідворотність покарання, але вона повинна також усвідомлювати підтримку через роботу по роз'ясненню та перевихованню, через прищеплення їй поваги до закону. Для цього потрібно акцентувати увагу не на караності, а саме на вивчення особи злочинця, шляхами виявлення потенційних злочинців та способів їх перевиховання.

***Науковий керівник : Птащенко Дмитро Сергійович
Асистент кафедри кримінального права і кримінології юридичного
факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
Берзін Павло Сергійович
Заступник декана з наукової роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Доктор юридичних наук***

Список використаної літератури:

Кримінальний кодекс України. Чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 4 червня 2014 року – Паливода А.В. Київ, 2014

1. Беляев Н. А. Кримінологія : підручник / Н. А. Беляев, И. В. Волгарева, Н. М. Кропачев; под ред. В. В. Орехова. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 1992. – 216 с.

2. Івнов Ю.Ф. Кримінологія : навчальний посібник [для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів] / Ю.Ф. Іванов, О.М. Джу́жа; Міністерство

внутрішніх справ України, Національна академія внутрішніх справ України. – Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2006. – 264 с.

3. Профілактика злочинів : підручник [для студентів вищих навч. закладів] / [Богатирьов І.Г. та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи] ; М-во освіти і наук, молоді та спорту України ; Нац. акад. внутрішніх справ. – Київ : Атіка, 2011. – 718. [2] с. : табл. – Бібліогр.: с. 700-719.

4. Александров Ю.В. Кримінологія : Курс лекцій / Ю.В. Александров, А.П. Гель, Г.С. Семаков; МАУП. – Київ : МАУП, 2002. – 296с.

5. .Томас Р.Дай. Основи державної політики – Бахва. Одеса-2005– 461 с.

6. Маханьков Д. Г. Особистість злочинця як ключове поняття кримінології / Д. Г. Маханьков // Форум права. - 2009. - № 1. - С. 357-361

7..Гаргат-Українічук М.Н Кримінологічна характеристика жіночої злочинності / Науковий вісник Ужгородського національного університету-2014. –189-191 с.

8. Ломброзо Ч. Злочин. Новітні успіхи науки про злочинця. – Анархісти - М.Інфра-М, 2004 – 320 с.